DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.08(208).23
УДК 355.23:159.947.5:796.011.3

Самокиш І. І.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін,
Військова академія, м. Одеса
https://orcid.org/0000-0002-6077-699X
Гринь А. Є.,
студент 1 курсу магістратури,
Військова академія, м. Одеса
https://orcid.org/0009-0007-9476-7614

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ У ВВНЗ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто психолого-педагогічні чинники формування мотивації курсантів до фізичного вдосконалення у закладах вищої військової освіти України. Проаналізовано роль професійної спрямованості, педагогічної підтримки, психологічного супроводу та внутрішньої мотивації у підвищенні ефективності фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Обґрунтовано доцільність використання інноваційних педагогічних технологій, цифрового моніторингу фізичної активності, індивідуалізації навчально-тренувального процесу та компетентнісного підходу. Визначено перспективні напрями вдосконалення мотиваційного забезпечення фізичної підготовки, спрямовані на професійний і особистісний розвиток майбутніх офіцерів.

***Ключові слова:** мотивація, курсанти, фізичне вдосконалення, фізична підготовка, психолого-педагогічні чинники, військова освіта, професійна мотивація.*

Ivan Samokysh, Artem Hryn. Psychological and pedagogical factors in the formation of cadets' motivation for physical self-improvement in higher military educational institutions: current state and prospects.

The article examines the psychological and pedagogical factors influencing the formation of cadets' motivation for physical self-improvement within the system of higher military education in Ukraine. The relevance of the study is determined by the ongoing transformation of military education under martial law, the increasing requirements for the professional competence of future officers, and the necessity of ensuring a high level of physical, psychological, and functional readiness of military personnel to perform combat and service-related tasks under modern conditions.

The paper analyzes contemporary scientific approaches to the development of intrinsic and extrinsic motivation for physical training, highlighting the importance of professional orientation, pedagogical support, psychological guidance, value-based attitudes, and personal self-realization in the process of physical self-improvement. It is established that the effectiveness of physical training depends not only on the level of physical fitness but also on the formation of sustainable motivation for regular physical activity, readiness for continuous self-development, self-discipline, and awareness of the importance of physical preparedness as an essential component of an officer's professional competence and combat effectiveness.

Particular attention is paid to the implementation of innovative pedagogical technologies, digital tools for monitoring physical activity, individualized training programs, competency-based learning, functional fitness methods, military-applied exercises, and psychological training aimed at developing stress resilience, emotional stability, self-regulation skills, and the ability to perform effectively under conditions of prolonged physical and psychological stress. The necessity of integrating physical, psychological, and professional training into a unified system of military education is substantiated, allowing future officers to develop comprehensive readiness for professional activity and continuous self-improvement throughout their military careers.

The study identifies priority directions for improving motivational support in cadets' physical training, including the implementation of a competency-based approach, wider application of digital monitoring technologies, enhancement of assessment methods for physical preparedness, individualization of educational and training programs, strengthening the pedagogical role of instructors, and the creation of a modern educational environment focused on professional, physical, and personal development. Such an environment promotes the development of intrinsic motivation, responsibility for one's own physical condition, and a positive attitude toward lifelong physical self-improvement.

It is concluded that the comprehensive implementation of psychological, pedagogical, organizational, and technological approaches will significantly improve the quality of physical training, increase cadets' motivation for systematic physical self-improvement, strengthen their professional readiness, resilience, and adaptability, and ultimately enhance the effectiveness of training future officers for service in the Armed Forces of Ukraine under contemporary security challenges.

***Key words:** motivation, cadets, physical self-improvement, physical training, psychological and pedagogical factors, military education, professional motivation.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема

формування мотивації до фізичного вдосконалення є предметом досліджень представників педагогіки, психології, спортивної науки та військової освіти. Теоретичні засади мотивації особистості висвітлено у працях Е. Десі, Р. Раяна, Дж. Екклс та А. Вігфілд, які обґрунтували визначальну роль внутрішньої мотивації, автономії особистості, психологічних потреб і ціннісних орієнтацій у досягненні високих результатів діяльності.

В українській військово-педагогічній науці значний внесок у дослідження проблем фізичної підготовки військовослужбовців зробили І. Блощинський, К. Пронтенко, А. Одеров, В. Климович, С. Романчук, Є. Куришко, О. Лаврентьєв, Ю. Сергієнко, Н. Височіна, В. Білошицький, О. Малахова, І. Шлямар та О. Івахно. Їхні наукові праці присвячені вдосконаленню системи фізичної підготовки військовослужбовців, розвитку професійно важливих фізичних якостей, психофізичної готовності, використанню сучасних методик навчання та аналізу міжнародного досвіду організації фізичної підготовки.

Разом із тим аналіз наукової літератури свідчить, що питання комплексного дослідження психолого-педагогічних чинників формування стійкої мотивації курсантів до фізичного вдосконалення в умовах реформування військової освіти України висвітлено недостатньо. Подальшого наукового обґрунтування потребують питання розвитку внутрішньої мотивації курсантів, індивідуалізації фізичної підготовки, використання цифрових технологій та інтеграції психологічного супроводу в освітній процес закладів вищої військової освіти.

Мета дослідження. Метою дослідження є узагальнення сучасних наукових підходів до визначення психолого-педагогічних чинників формування мотивації курсантів до фізичного вдосконалення, аналіз сучасного стану мотиваційного забезпечення фізичної підготовки та визначення перспективних напрямів його вдосконалення в умовах модернізації системи військової освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація до фізичного вдосконалення є одним із визначальних компонентів професійного становлення майбутнього офіцера. У сучасній військовій педагогіці вона розглядається як інтегративне особистісне утворення, що поєднує систему мотивів, потреб, цінностей, професійних установок, інтересів та особистісних переконань, які забезпечують свідоме прагнення курсанта до підтримання високого рівня фізичної підготовленості [1; 2; 8].

Саме сформована внутрішня мотивація визначає регулярність занять фізичними вправами, готовність до подолання фізичних навантажень, прагнення до самовдосконалення та здатність підтримувати необхідний рівень фізичної працездатності протягом усієї військової служби [8-10].

В умовах сучасної війни фізична підготовленість військовослужбовця є невід'ємною складовою його професійної компетентності. Досвід бойових дій свідчить, що ефективність виконання службово-бойових завдань значною мірою залежить від рівня витривалості, швидкості прийняття рішень в умовах фізичного виснаження, здатності діяти в умовах тривалого стресу та дефіциту часу [2; 4; 5; 7].

У зв'язку з цим фізичне вдосконалення повинно набувати характеру усвідомленої професійної потреби, а не обмежуватися лише виконанням вимог навчальної програми або нормативів фізичної підготовки [3; 5].

Психолого-педагогічний механізм формування мотивації характеризується складною структурою, яка включає когнітивний, емоційний, ціннісний та поведінковий компоненти [8, 9]. Когнітивний компонент передбачає усвідомлення курсантом ролі фізичної підготовки у професійній діяльності офіцера, розуміння взаємозв'язку між рівнем фізичної готовності та успішністю виконання бойових завдань [2; 8].

Емоційний компонент проявляється через позитивне ставлення до занять фізичними вправами, переживання успіху, розвиток упевненості у власних можливостях та задоволення від досягнутих результатів [8; 9; 10]**.** Ціннісний компонент характеризує сформованість професійних переконань щодо необхідності постійного фізичного самовдосконалення, тоді як поведінковий відображає готовність до систематичних тренувань, самостійної роботи та відповідального ставлення до власного фізичного стану [1; 8]**.**

Важливим чинником формування мотивації виступає професійна спрямованість освітнього процесу. Курсанти значно активніше сприймають фізичну підготовку тоді, коли вправи безпосередньо пов'язані з майбутньою військовою діяльністю **[2-5]**. Використання військово-прикладних вправ, марш-кидків, смуг перешкод, евакуації поранених, перенесення спорядження, подолання природних і штучних перешкод сприяє усвідомленню практичної цінності фізичних якостей для успішного виконання службових обов'язків [4; 5; 7]**.**

Саме прикладна спрямованість навчання забезпечує трансформацію зовнішньої мотивації у внутрішню, яка характеризується стійкістю та довготривалістю [8; 9; 10]**.**

Одним із провідних психолого-педагогічних чинників є особистість викладача фізичної підготовки. Сучасний викладач виконує не лише функцію інструктора, а й наставника, консультанта та організатора професійного розвитку майбутніх офіцерів [1; 2]**.** Його педагогічна майстерність, рівень професійної компетентності, стиль педагогічного спілкування, особистий приклад здорового способу життя безпосередньо впливають на формування позитивного ставлення курсантів до фізичного вдосконалення [1; 8]**.**

Не менш важливим є психологічний супровід процесу фізичної підготовки. У сучасних умовах навчання майбутні офіцери перебувають під постійним впливом значних психоемоційних навантажень, пов'язаних із високою інтенсивністю освітнього процесу, відповідальністю за майбутню професійну діяльність та усвідомленням реальних загроз військової служби [5; 8; 9]**.** У таких умовах розвиток психологічної стійкості, навичок емоційної саморегуляції, подолання тривожності та підтримання позитивного психоемоційного стану стають важливими передумовами формування стійкої мотивації до фізичного самовдосконалення [8; 9; 10]**.**

Суттєве значення має індивідуалізація фізичної підготовки. Курсанти відрізняються рівнем фізичного розвитку, станом здоров'я, попереднім спортивним досвідом, особливостями нервової системи, професійними інтересами та

особистісними характеристиками [2; 3; 6]. Використання єдиних програм і однакових фізичних навантажень не завжди забезпечує достатній мотиваційний ефект [3; 6].

Особливу роль у формуванні мотивації відіграє позитивний соціально-психологічний клімат у навчальній групі. Колективні форми фізичної підготовки, командні змагання, виконання спільних військово-прикладних завдань сприяють розвитку взаємної підтримки, відповідальності, довіри та лідерських якостей [2; 5; 9].

Сучасна цифровізація військової освіти відкриває нові можливості для підвищення мотивації курсантів. Використання електронних платформ контролю фізичної підготовленості, мобільних застосунків, фітнес-трекерів, систем моніторингу функціонального стану організму дозволяє забезпечити постійний зворотний зв'язок між викладачем і курсантом, здійснювати об'єктивний контроль динаміки фізичного розвитку та своєчасно коригувати індивідуальні програми тренувань [2; 6; 7].

Перспективним напрямом розвитку системи фізичної підготовки є впровадження компетентнісного підходу. Його сутність полягає у формуванні не лише фізичних якостей, а й професійних компетентностей, необхідних офіцеру для виконання службово-бойових завдань [1; 2; 5].

Одним із найефективніших механізмів розвитку внутрішньої мотивації є створення сучасного мотиваційного освітнього середовища, яке забезпечує реалізацію принципів добровільності, особистісної значущості, професійної спрямованості, позитивного підкріплення та постійного саморозвитку [1; 2; 8; 9].

Узагальнення сучасних наукових підходів свідчить, що ефективне формування мотивації курсантів до фізичного вдосконалення можливе лише за умов комплексного поєднання педагогічних, психологічних, організаційних і соціальних чинників [1;2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Системна реалізація зазначених підходів сприятиме підвищенню рівня фізичної готовності майбутніх офіцерів, розвитку їхньої професійної стійкості, здатності до саморозвитку та успішного виконання службово-бойових завдань [2; 4; 10].

Висновки. Проведений аналіз сучасних наукових досліджень засвідчив, що формування мотивації курсантів до фізичного вдосконалення є одним із ключових чинників підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів. Встановлено, що результативність фізичної підготовки визначається не лише рівнем фізичної підготовленості, а й сформованістю внутрішньої мотивації, професійної спрямованості, психологічної стійкості та готовності до безперервного самовдосконалення.

Важливу роль у розвитку мотивації відіграють психолого-педагогічний супровід, індивідуалізація навчально-тренувального процесу, інтеграція фізичної, психологічної та професійної підготовки, а також використання сучасних педагогічних і цифрових технологій контролю фізичної активності. Створення мотиваційно орієнтованого освітнього середовища сприяє формуванню відповідального ставлення курсантів до власної фізичної підготовленості як невід'ємної складової професійної компетентності майбутнього офіцера.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення й експериментальну перевірку ефективності психолого-педагогічних технологій формування мотивації до фізичного вдосконалення та впровадження адаптивних моделей мотиваційного супроводу у систему військової освіти.

Література

1.Блощинський, І. (2019). Система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій дистанційного навчання. Збірник наукових праць "Військова освіта", 35(1), 25-30. https://doi.org/10.33099/2617-1783/2017-1/25-30 [in Ukrainian]

2.Височіна, Н., Білошицький, В. & Малахова, О. (2022). Фізична підготовка і спорт у збройних силах україни: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць "Військова освіта", 1(43), 43-55. https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/43-55 [in Ukrainian]

3.Куришко, Є. А., Корчагін, М. В., Золочевський, В. В., Данилішин І. В., Їжаківський В. В. Аналіз проблем організації спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів закладів військової освіти // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022. № 3(148). С. 74-77. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3(148).16 [in Ukrainian]

4.Лаврентьєв, О. М., Антоненко, С. А., Сергієнко, Ю. П. Формування готовності військовослужбовців на заняттях з фізичної підготовки до ведення бойових дій // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2025. № 4(190). С. 83-87. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.04(190).16 [in Ukrainian]

5.Матвейко, О. М., Мінкін, Д. О., Білик, В. А., Балдецький, А. А., Сташук, І. В., Іщенко, Є. А., Абраменко, О. О. Особливості фізичної підготовленості військовослужбовців з обмеженими можливостями організму (на прикладі отримання контузії під час російсько-української війни) *// Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).* 2024. № 12(185). С. 123-128. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).25 [in Ukrainian]

6.Пронтенко, К. В., Стасюк, П. Ю., Стоянов, Р. В., Богуш, М. І., Козлов, С. В., Корак, Є. О., & Гілянчук, В. В. (2024). Розвиток силових якостей курсантів під час навчання у вищому військовому навчальному закладі. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (11(184), 191-195. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11(184).38 [in Ukrainian]

7.Шлямар, І. Л., Івахно, О. В. Аналіз організації фізичної підготовки у збройних силах провідних країн світу // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2023. № 4(163). С. 208-215. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04(163).39 [in Ukrainian]

8.Deci E. L., Ryan R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior // Psychological Inquiry. 2000. Vol. 11, № 4. P. 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

9.Eccles J. S., Wigfield A. Motivational Beliefs, Values, and Goals // Annual Review of Psychology. 2002. Vol. 53. P. 109-132. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135153

10. Gould D., Adler A., Zamudio G. Motivation in Physically Demanding Military Roles: A Qualitative Study Using Self-Determination Theory // Military Psychology. 2020. Vol. 32, № 5. P. 401-414. https://doi.org/10.1080/08995605.2020.1781028

References

1.Bloshchynskyi, I. (2019). *Systema profesiinoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv na osnovi tekhnolohii dystantsiinoho navchannia* [System of professional training of future border guard officers based on distance learning technologies]. Viiskova osvita**,** 35(1), 25-30. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-1783/2017-1/25-30 [in Ukrainian].

2.Vysochina, N. L., Biloshytskyi, V. M., & Malakhova, O. V. (2021). *Fizychna pidhotovka i sport u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Physical training and sport in the Armed Forces of Ukraine: problems and prospects]. Viiskova osvita**,** 1(43), 43-55. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/43-55 [in Ukrainian].

3.Kuryshko, Ye. A., Korchahin, M. V., Zolochevskyi, V. V., Danylishyn, I. V., & Yizhakivskyi, V. V. (2022). *Analiz problem orhanizatsii spetsialnoi fizychnoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv zakladiv viiskovoi osvity* [Analysis of problems in organizing special physical training of future officers of military educational institutions]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15**,** 3(148), 74-77. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3(148).16 [in Ukrainian].

4.Lavrentiev, O. M., Antonenko, S. A., & Serhiienko, Yu. P. (2025). *Formuvannia hotovnosti viiskovosluzhbovtsiv na zaniattiakh z fizychnoi pidhotovky do vedennia boiovykh dii* [Formation of servicemen's readiness for combat operations by means of physical training]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15, 4(190), 83-87. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.04(190).16 [in Ukrainian].

5.*Matveiko, O. M., Minkin, D. O., Bilyk, V. A., Baldetskyi, A. A., Stashuk, I. V., Ishchenko, Ye. A., & Abramenko, O. O. (2024). Osoblyvosti fizychnoi pidhotovlenosti viiskovosluzhbovtsiv z obmezhenymy mozhlyvostiamy orhanizmu (na prykladi otrymannia kontuzii pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny)* [Features of physical fitness of servicemen with limited physical capabilities (on the example of concussion sustained during the Russian-Ukrainian war)]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15, 12(185), 123-128. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).25 [in Ukrainian].

6.Prontenko, K. V., Stasiuk, P. Yu., Stoianov, R. V., Bohush, M. I., Kozlov, S. V., Korak, Ye. O., & Hilianchuk, V. V. (2024). *Rozvytok sylovykh yakostei kursantiv pid chas navchannia u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi* [Development of cadets' strength qualities during training in a higher military educational institution]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15**,** 11(184), 191-195. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11(184).38 [in Ukrainian].

7.Shliamar, I. L., & Ivakhno, O. V. (2023). *Analiz orhanizatsii fizychnoi pidhotovky u zbroinykh sylakh providnykh krain svitu* [Analysis of the organization of physical training in the armed forces of the world's leading countries]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15**,** 4(163), 208-215. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04(163).39 [in Ukrainian].

8.Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior*. Psychological Inquiry**,** 11(4), 227–268. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

9.Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). *Motivational Beliefs, Values, and Goals*. Annual Review of Psychology**,** 53, 109-132. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135153

10. Gould, D., Adler, A., & Zamudio, G**.** (2020). *Motivation in Physically Demanding Military Roles: A Qualitative Study Using Self-Determination Theory*. Military Psychology, 32(5), 401-414. DOI: https://doi.org/10.1080/08995605.2020.1781028

Стаття надійшла до редакції / Received 04.08.2026
Прийнята до друку / Accepted 21.08.2026
Опубліковано / Published 26.08.2026